

De Veldleeuwerik in de bollenstreek bij Hillegom

Jules Philippona

De Veldleeuwerik (*Alauda arvensis*), ooit één van de talrijkste broedvogels, is zowel in Nederland als in verschillende andere landen in cultuurland sterk in aantal teruggelopen (Van Dijk et al 1997). Recentelijk wordt dat ook vastgesteld door Bijlsma et al (2001). In dit verband valt het op dat de soort in enige Nederlandse gebieden met bloembollencultuur een vrij algemene broedvogel is. In Noord-Holland is dat het geval in de buurt van Egmond (Scharringa 1994) en in Zuid-Holland in de omgeving van Hillegom (Hassefras 1995). Eigen onderzoek vond in de Zuid-Hollandse bollenstreek plaats vanaf 1998 en het bleek dat de Veldleeuwerik daar inderdaad in 'ouderwetse aantallen' zijn zang laat horen. De bezoekperiodes waren: van 25 tot 28 mei in 1998, van 27 tot 29 maart en van 26 tot 27 mei in 2001, van 8 tot 10 april en op 15 mei in 2002. Een korte mededeling over de waarnemingen in 1998 is al eerder verschenen (Philippona 1998).

De waarnemingen

Hassefras (1995) onderzocht het bollengebied bij Hillegom tussen de Hyacintenlaan en Keukenhof en stelde daar 38 broedparen vast. Het door Hassefras geïnventariseerde gebied kan een oppervlak gehad hebben van ongeveer 150 ha, zodat de dichtheid per honderd hectare resulteert in circa 25 paar. Dat is behoorlijk hoog, aangezien tien tot dertig paar per honderd hectare voor grootschalig bouwland normaal is (of was?), zoals vermeld door Teixeira (1979). Zelf heb ik niet geprobeerd het juiste aantal broedparen vast te stellen. Meestal werden de zingende vogels vanaf de wegen waargenomen en op kaart gezet.

Het land werd maar weinig betreden, zodat ongetwijfeld een aantal zingende Veldleeuweriken gemist moet zijn.

Behalve in het gebied bij Hillegom dat hiervoor werd genoemd, kwam ik het meest frequent langs de Zuider Leidsevaart, ten zuiden van De Zilk en ik kwam ook enige keren langs de Noorder Leidsevaart, ten noordoosten van genoemd dorp. Vooral langs de Zuider Leidsevaart bleek de stand van de Veldleeuwerik gunstig te zijn.

In de drie bezochte terreinen zijn in 1998 totaal 28 zingende Veldleeuweriken gekarteerd. In 2001 was het aantal 32. Zoals hierboven gesteld werd, waren de tellingen onvolledig. Het oppervlak dat

Bollenvelden lijken voor de Veldleeuwerik gunstiger te zijn als broedgebied dan modern beheerde graslanden.
Foto: Wim Smeets.

Zilkerpolder, 15 mei 2002.

Foto: Jules Philippina.

werd gecontroleerd zal ongeveer 300 ha groot geweest zijn.

Habitat van de Veldleeuwerik in de bollenstreek

De bodem van het bollengebied bestaat uit zand. Het gaat om afgegraven strandwallen (oude duinen) en omsputtingen van grasland in de voormalige strandvlakten. Het gebied langs de Zuider Leidsevaart, de Zilkerpolder, behoort tot de tweede categorie (Aartse et al 1994). In de jaren zestig van de vorige eeuw, toen die polder nog vrijwel geheel bestond uit grasland, telde ik daar weidevogels. Op 19 april 1965 zongen er vijf Veldleeuweriken. In de bollenvelden is een stabiele waterstand van groot belang. Deze wordt gehouden op zestig centimeter onder het maaiveld. In het hiervoor genoemde boek van Aartse en andere schrijvers van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk wordt de bollencultuur duidelijk beschreven. Bollenvelden worden bespoten tegen onkruiden, ziekten en insecten. In de laatste tijd is men ertoe overgegaan bepaalde percelen in de zomer onder water te zetten met als doel onkruiden en ziekten te bestrijden. Aan deze methode komt binnenkort alweer een eind, wat jammer is omdat de blank staande percelen veel vogels aantrekken. Het onder water zetten

van percelen deed men in Noord-Holland al eerder (Van Beusekom & Brouwer 1998). Vóór het poten van de bollen wordt gegierd, na het poten wordt de bodem met stro toegedekt. In plaats daarvan kan ook gras of gerst worden ingezaaid. Doel van deze maatregelen is het tegengaan van verstuiven. De bollenpercelen worden doorsneden door sloten en vaarten. Deze laatste zijn vaak zogenaamde zanderijvaarten, waardoor vroeger het afgegraven zand werd afgevoerd. Tussen de bedden met tulpen, hyacinten en narcissen liggen smalle zandpaadjes die net breed genoeg zijn voor een kleine trekker waarmee besputtingen worden uitgevoerd. Hier en daar liggen kavels braak; soms worden die aan het einde van het voorjaar geploegd, maar de braakligging kan ook met een jaar worden verlengd. Op een dergelijke kavel schieten dan veel kruiden op en ook lopen er bollen uit die in de grond waren achtergebleven. Vroeg in het voorjaar wordt het stro verwijderd, maar heel wat strootjes blijven achter op de bollenpercelen en op de paadjes. In de loop van mei worden de tulpen gekopt. Hyacinten en narcissen verdrogen dan op het veld. In de Natuurgids voor de Duin- en Bollenstreek (Van Dijk et al 2000) wordt vermeld, dat na de bloei van de gewassen

een rustpauze van enkele weken aanbreekt, wat zeer gunstig is voor de broedvogels. Daarna is er in juni en juli weer de nodige drukte op de velden door het rooien. Enkele bewoners van de streek vertelden me, dat nesten van vogels vaak tussen de planten worden gevonden. Ook in de vegetatie van braakliggende kavels zouden natuurlijk nesten kunnen liggen. Het voorkomen van soorten als de Veldleeuwerik (en de Gele Kwikstaart) toont aan dat er ter plaatse voedsel genoeg moet zijn. Dat wil zeggen dat er insecten en zaden aanwezig moeten zijn. Hieronder een poging om de gunstige habitatfactoren, zover die zichtbaar zijn, op een rij te zetten:

- Het bloembollengebied is op veel plaatsen nog open,
- De gewassen bieden dekking om te nestelen,
- Er is een goede bescherming tegen predatoren zoals Zwarte Kraai en Ekster,
- Wellicht is het achtergebleven stro van belang (bij nestbouw?),
- Paadjes tussen de bloembedden zijn gunstig voor het foerageren. In de vermelde natuurgids wordt deze factor terecht vermeld,
- Een deel van het voorjaar is relatief rustig.

Bollenvelden zijn voor Veldleeuwerik en Gele Kwikstaart kennelijk gunstiger dan modern beheerd grasland, waar deze soorten zeer schaars zijn geworden. Die graslanden bieden geen dekking, vroeg maaien of beweiden geven vogels te weinig kans.

Enige gedragingen van de Veldleeuwerik De plaatsen waar Veldleeuweriken voor de

zangvlucht opstijgen of daarna neerstrijken, geven mogelijk een bruikbare indicatie van de plaatsen waar de nesten liggen. Dat verband werd voor opstijgende vogels zeven keer en voor landende vogels 49 keer vastgelegd. Het resultaat ziet er als volgt uit: hyacinten twintig keer, narcissen zestien keer, tulpen vijftien keer. Vijf landingen vonden plaats op een zandpad en op braakliggend land. Hiermee wordt bevestigd dat de nesten van de Veldleeuwerik tussen de gewassen liggen.

Samenvatting en conclusies

De bloembollenvelden zijn belangrijk als broedgebied voor de Veldleeuwerik. Omdat het totale oppervlak van dit type cultuurland vrij beperkt is, zal het totaal aantal broedparen klein blijven. In de onderzochte gebieden bij De Zilk, Hillegom en Lisse zal het mogelijk gaan om vijftenzeventig tot honderd paar. Gunstige habitatfactoren zijn dat het landschap open is en dat de aanwezige planten dekking geven voor nestbouw. Stro kan van belang zijn voor de nestbouw en paadjes die de percelen doorkruisen, zijn gunstig bij het foerageren. Verder is het gunstig dat de velden een deel van het voorjaar opvallend rustig zijn. Mogelijk is het ook positief dat er kavels braak liggen. Een vergelijking van de bollenvelden met modern beheerd grasland ligt voor de hand. De dekking voor nestbouw is daar zeer gering, vroeg maaien en inscharen van vee moeten fataal zijn voor vogels die op het grasland proberen te broeden. Bij het beheer van weidevogelreservaten kunnen ervaringen die in bloembollengebieden worden opgedaan zeker, van groot belang zijn.

- Jules Philippona. Het Eiland 9, 7231 NV Warnsveld, telefoon (0575) 52 42 86.

LITERATUUR:

Aartse, E. et al (1994): Flora van de Duin- en Bollenstreek. Noordwijk.

Beusekom, R. van & R. Brouwer (1998): Simultaantelling op geïnundeerd bollenvelden. De Graspieper 18 nummer 1: 57-60.

Bijlsma, R.G., F. Hustings & C.J. Camphuysen (2001): Algemene en schaarse vogels van Nederland. (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.

Dijk, A.J. van et al (1997): Broedvogel Monitoring Project, jaarverslag 1994-1995. Sovon-monitoringrapport 1997/03, Beek-Ubbergen.

Dijk, J. van et al (2000): Natuurgids voor de Duin- en Bollenstreek. Noordwijk.

Hassefras U. (1995): Broedvogelinventarisatie bollengebied Lissenbeek/Hyacintenlaan. De Duinrel 1 (5), pagina 21-24.

Philippona, J. (1998): Veldleeuweriken boven de bollenvelden. het Vogeljaar 46 (3): 134-135.

Scharringa, K. (1994): SVN veldleeuwerik-onderzoek - voorlopig verslag 1993. De Graspieper 14 (1), bladzijden 15-21.

Teixeira, R.M. (1979): Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Natuurmonumenten, 's-Graveland.